

ἐν ἑαυτῇ. Ἐλλὰ πόθεν τοιαῦται ἀποφάνσεις συνάγονται; — Καὶ τὰ αὐτόθι δὲ ἔκτιθέμενα περὶ τῆς ἀρσεως τῆς ἐνότητος καὶ τῆς παρὰ τὸ δέον γενέσεως τῆς ποσότητος ἀπάδουσι πρὸς τὰς θεμελιώδεις ἀρχὰς τοῦ Πλωτίνου, καθ' ὃν πάντα παράγονται ἐκ τοῦ Ἐνὸς κατ' ἀνάγκην.

42) Παραδοξος ἡ ἀπόφανσις ὅτι ἡ ὕλη δὲν εἶναι δεκτικὴ μορφῆς καὶ ἐνότητος (σ. 29). Ἐλλ' ὁ Πλωτῖνος πᾶν τουναντίον διδάσκει, ὅτι τὴν ὕλην μορφοῖ ἡ ψυχὴ διὰ τῶν ἑαυτῆς σπερματικῶν λόγων (3,2,16. 5,3,8. 5,1,5). Ὁ λόγος ἐγγινόμενος ἐν τῇ ὕλῃ παρέχει αὐτῇ εἶδος καὶ μορφὴν καὶ παράγει πάντα (2,7,3. 3,8,2. 5,9,9).

43) «Τὸ ἄπειρον τῆς κατ' αἰσθησιν παρατηρήσεως αἰτίαν ἔχει τὴν ἀπάτην τῆς ψυχῆς...» (σ. 30). Ἐλλὰ ἐπὶ τίνος μαρτυρίας ταῦτα στηρίζονται; Ὁ Πλωτῖνος αἰτίαν τῆς πολλότητος καὶ τῆς διαιρέσεως, τῆς διαστάσεως καὶ ἀντιθέσεως θεωρεῖ τὴν ὕλην, (3, 2, 2, 6, 5, 11).

44) "Οσα ἔκτιθενται περὶ ἀριθμοῦ (σ. 28 κἄτερ) δὲν στοχάζονται τῆς Πλωτινείου θεωρίας ἀλλ' εἶναι ἀλλότριαι δοξασίαι. Θὰ ἥρωτάτο δὲ εὐλόγως δι συγγραφεὺς ἐπὶ τίνων μαρτυριῶν ἐρείδει ὅσα ἐν τοῖς καθ' ἔκαστον περὶ τούτων διαλαμβάνει.

Θεωρία τοῦ λόγου ἡ γνωσεολογία.

1) Εὑθὺς ἐν ἀρχῇ ὅητέον ὅτι δόρος γνωσεολογία (γνωσεολογικὸς, κ.τ.τ.) εἶναι πλημμελής. Ορθῶς δὲ ἔχει μόνον τὸ γνωσιολογία (γνωσιολογικός), ὡς μαρτυροῦσι τὰ ἀνάλογα: φυσιολογία, φυσιολογικός, φυσιογνώμων, φυσιογνωμία, φυσιογνωμικός, αἰρεσιομάχος, αἰρεσιομαχία κλπ. Κατὰ ταῦτα σχηματίζονται ὁρθῶς οἱ δόροι αἰσθησιολογία, γνωσιολογία, νοησιοκρατία, βουλησιοκρατία κ. τ. τ.

Ἐν τοῖς «Προλεγομένοις γίνεται λόγος περὶ τοῦ φιλοσοφικοῦ συνειδότος — ἀνευ ἀκριβεστέρου τινὸς προσδιορισμοῦ καὶ διασφήσεως αὐτοῦ — ὡς στερουμένου πρὸς τὴν νοητὴν οὐσίαν καὶ

διακρίνοντος τὰς μορφὰς τοῦ ὄντος εἰς κατηγορίας. Ἡ κατὰ κατηγορίας, λέγει, τοῦ συνειδότος διάκρισις τῶν μορφῶν τοῦ ὄντος καὶ ἡ γνῶσις τῆς οὐσίας αὐτῶν εἶναι τὸ κύριον ἔργον τοῦ φιλοσοφικοῦ συνειδότος. Τοῦτο δὴ τὸ συνειδός στρέφεται εἰς τὴν οὐσίαν καὶ τὴν ποιότητα καὶ τὸ κῦρος τῶν ὄντων, ἥ δὲ «λογοδύσια» αὐτοῦ πρὸς ἐαυτὸν εἶναι ἡ φιλοσοφία.⁷ Άλλὰ δογματικῶς πως καὶ αὐθαιρέτως ὀρίζεται ἡ φιλοσοφία καὶ ως «ὅ κατ' ἐνέργειαν καθαρὸς λόγος». Καταβάλλεται δ' εἴτα σπουδὴ πρὸς διάκρισιν θεωρίας τοῦ λόγου καὶ γενικῶς λογικῆς, ἥτις διαφορὰ ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὴν διαφορὰν λόγου καὶ ἰδέας.

'Ἐν τῷ Α' κεφαλαίῳ διαλαμβάνει ὁ συγγραφεὺς περὶ κατηγοριῶν καὶ διακρίνει αὐτὰς εἰς δύο, καθ' ὃσον ἄλλαι μὲν ἀναφέρονται εἰς τὰ αἰσθητὰ ἄλλαι δὲ μόνον εἰς τὰ νοητά. Αἱ κατηγορίαι ως μορφαὶ συνάπτονται διὰ τοῦ λόγου πρὸς τὴν ὕλην, ἥτις ως ἄλογος στερεῖται ἵδιας ὑποστάσεως καὶ συνυπάρχει ἀεὶ μετὰ τοῦ λογικοῦ. Τοῦτο δὴ συντελεῖται διὰ τῆς κρίσεως προσποιούσης τὴν μορφὴν καὶ διαμορφούσης τὸ ἄμορφον. 'Άλλ' ἐπειδὴ αἱ κατηγορίαι καὶ ἡ ἀναφορὰ μορφῆς καὶ ὕλης εἶναι ἔργα τοῦ συνειδότος, ἐπεται δτι τὸ κέντρον τοῦ βάρους πίπτει εἰς τὸ ὑποκειμενικὸν πεδίον τῆς συνειδήσεως· ἀλήθεια ὑπάρχει ἐν ἀναφορᾷ πρὸς τὴν κρίσιν καὶ τὴν ἐνέργειαν τοῦ συνειδότος· κατ' ἀκολουθίαν δὲ ἀπόλυτος ἀλήθεια δὲν ὑπάρχει! (σ. 21). Οὕτω δὲ ἀνάγων ὁ συγγραφεὺς τὸν λόγον καὶ τὰς κατηγορίας, τὴν μορφὴν καὶ τὴν ὕλην, (καθ' ὃσον διακρίνει τὴν νοητὴν ὕλην ἀπὸ τῆς αἰσθητῆς) εἰς τὴν συνείδησιν γίνεται φανερὸς δτι προσκλίνει εἰς τὴν ὑποκειμενικὴν ἴδεολογίαν.

Μετὰ ἄγαν ἐκτενῆ σημείωσιν περὶ τῆς πρὸς τὰ μαθηματικὰ σχέσεως τῆς λογικῆς ἀρχεται τὸ Β' κεφάλαιον τὸ περὶ τῆς μορφῆς καὶ τῆς ὕλης τοῦ διανοεῖσθαι. Τὸ κεφάλαιον τοῦτο περιέχει δογματικὰς παλλιλογίας καὶ κατὰ τὸ πλεῖστον ποιεῖται ἐπαναλήψεις τῶν ἥδη εἰρημένων. Ἐνταῦθα διακρίνεται τὸ μὴ ὅν ἀπὸ τοῦ οὐκ ὄντος, ἐξ ὧν τοῦτο μὲν ταυτίζεται πρὸς τὸ μηδὲν ἐκεῖνο δὲ ως ἄποιος ὕλη ἐπιδέχεται μορφὴν καὶ διατυποῦται κατά τινα

κατηγορίαν· διὰ τῆς ὑπὸ τοῦ μὴ ὄντος προσλήψεως τῆς μօρφῆς γίνεται τὸ λογικῶς εἶναι. Ἐξετάζεται δὲ ἡ τὴν σχέσιν μօρφῆς καὶ ὅλης καθορίζουσα αἵτια καὶ διακρίνεται ὡς τοιαύτη τὸ μὲν ἡ ἀπὸ τῆς οὐσίας (ἀντικειμένου) τὸ δὲ ἡ ἀπὸ τῆς ἐνεργείας (ὑποκειμένου) προϊοῦσα. Ἐν διακρίσει ἀπὸ τῆς καθόλου μօρφῆς καὶ ὅλης ἡ κατ’ ἴδιαν μօρφὴ καὶ ὅλη συναποτελοῦσι τὰ στοιχεῖα τοῦ κατ’ ἐπιστήμην λόγου. Ἡ μօρφὴ ὡς ὠρισμένον ὅν ἀναφερομένη ἔμφαντεται ὡς εἰδικὴ μօρφὴ ἀλλὰ σώζει τὴν ἀξίαν αὐτῆς καὶ τὸ κῦρος. Καθ’ δοσον δὲ ἡ μօρφὴ ἐφαρμόζεται εἰς τὴν ἀπειρονύλην καὶ ποιεῖ αὐτὴν νοητὸν περιεχόμενον, κατὰ τοσοῦτο ὁ νοητὸς κόσμος προσλαμβάνει τὸν χαρακτῆρα τοῦ πολλοῦ καὶ ἀπειρονού. Τέλος ταυτίζεται ἡ περὶ κατηγοριῶν θεωρία πρὸς τὴν διαλεκτικήν, ἥτις θεωρεῖται κατὰ τρόπον πλατωνικόν.

Ἐν δὲ τῇ τελευταίᾳ σημειώσει παρέχεται ἐπισκόπησις τῆς περὶ κατηγοριῶν θεωρίας. Ἡ τοιαύτη ἱστορικὴ ἔξετασις εἶναι μὲν ἐπίκαιρος ἀλλὰ στερεῖται τῆς προσηκούσης ἀκριβείας καὶ σαφηνείας.

Οἱ πρόλογοι καὶ αἱ εἰσαγωγαὶ σκοπὸν ἔχουσι νὰ καθοδηγήσωσι τὸν ἀναγνώστην εἰς κατανόησιν τοῦ ἀναπτυχθησομένου θέματος· ὅπερ ἐπιτυγχάνεται μάλιστα διὰ τοῦ καθορισμοῦ τῶν οἰκείων γενικῶν ἐννοιῶν καὶ τῆς διασαφήσεως τῶν τεχνικῶν καὶ ἐπιστημονικῶν ὅρων. Τὰ χαρακτηριζόμενα δ’ ὅμως ἔνταῦθα ὡς προλεγόμενα δὲν διασαφοῦσιν ἀλλὰ παρέχουσι πολλὴν ἀοριστίαν καὶ ἀβεβαιότητα. Ἡ ἀσάφεια καὶ ἀοριστία προέρχονται ἵδια ἐκ ἐκ τῆς χρήσεως ὅρων πολυσημάντων καθ’ ἕαυτούς, οὓς ὁ συγγραφεὺς καταλείπει ἀδισρίστους. Οὕτως ἐν τῇ ἀρχῇ ποιεῖται κατακόρως καὶ παρ’ ἔκαστον σχεδὸν στίχον χρῆσιν τοῦ ὅρου *λόγος* μὴ δηλῶν ἐπὶ τίνος ἐκ τῶν πολλῶν ἐννοίας μεταχειρίζεται αὐτὸν καὶ πῶς νοεῖ ἀκριβέστερον τὸν λόγον. Μὴ καθορισθέντος δὲ τοῦ *λόγου* μένουσιν, ὡς εἰκός, ἀδιανόητά τὰ συναφῆ περὶ κατηγορίας καὶ μεθόδου τοῦ λόγου καὶ τοῦ καθαροῦ λόγου λεγόμενα, ἔτι δὲ καὶ ἡ θέσιν συμπεράσματος ἐπέχουσα ἀπόφανσις «ὅ λόγος εἶναι διὰ ταῦτα ἡ ἀρχὴ καὶ τὸ τέλος τῆς φιλοσοφίας, τουτέστιν ἡ φι-

λοσοφικὴ πορεία τοῦ συνειδότος συντελεῖται διὰ τῆς μεθόδου τοῦ λόγου καὶ δὴ τοῦ καθαροῦ, τ.ξ. τοῦ ὑπὲρ χρόνον καὶ χῶρον ἐννοούμενου λόγου».

‘Ο συγγραφεὺς παρέχει συγκεχυμένην ἐννοιαν τῆς οὐσίας, συνταράσσει δὲ καὶ συμφύρει τὴν ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ ὑποκειμενικὴν καὶ ἀντικειμενικὴν αὐτῆς ἔκδοχήν. Οὗτω λέγει περὶ «οὐσίας ἀπὸ (sic) τοῦ συνειδότος καθόλου διαμεμορφωμένης, περὶ «τοῦ συνειδότος τοῦ διαμορφοῦντος τὴν οὐσίαν τῆς ἴστορίας» (σ. 9). ‘Αλλ’ ἄλλαχοῦ ὅμως ποιεῖται λόγον περὶ νοητῆς καὶ καθαρᾶς οὐσίας» (σ. 7.) «περὶ τῆς οὐσίας τοῦ κατ’ ἐπιστήμην λόγου» καὶ «περὶ τῆς οὐσίας τῶν νοητῶν ὅντων (σ. 8.). Τὸ αὐτὸ ἴσχύει καὶ περὶ τῶν μορφῶν, αἵτινες παρίστανται τὸ μὲν κατ’ ἀντικειμενικὴν τὸ δὲ καθ’ ὑποκειμενικὴν ἐννοιαν. Οὗτω διακρίνονται μὲν αἱ μορφαὶ τοῦ ὅντος κατὰ κατηγορίας τοῦ συνειδότος (σ. 7) χαρακτηρίζονται δὲ πάλιν αἱ μορφαὶ μετὰ τῶν κατηγοριῶν ὡς διέπουσαι τὴν ποιότητα τοῦ συνειδότος καὶ ὡς προϊοῦσαι ἐξ αὐτοῦ (σ. 9.)

‘Ἐν σελ. 8 ταυτίζεται δημιουργικὴ καὶ μαθηματικὴ φαντασία.

‘Ἐν σελ. 9 λέγεται ὅτι συνειδός εἶναι ἐννοιά τις καὶ ἐν τῷ ἀμα οὐσία. ‘Αλλὰ οὐδαμῶς δηλοῦται πῶς εἶναι δυνατὴ ἡ εἰς ταῦτὸ σύμπτωσις αὐτῶν καὶ πῶς ποτε αὕτη πρέπει νὰ νοῆται. Οὐδαμῶς δ’ ἔρμηνεύεται ἐνταῦθα ἡ σχέσις τοῦ καθ’ ὅλου συνειδότος πρὸς τὸ κατ’ ἵδιαν δημιουργικὸν συνειδός. Καὶ εἶναι μὲν εἰς τὸν συγγραφέα τὸ «συνειδός» μυριόλεκτον ἄλλ’, ὡς μὴ ὄφελε, ἀρκούντως πολυσήμαντον καὶ πάντῃ ἀποσδιόριστον. ‘Οπότε δὲ οὕτε τοῦ λόγου οὕτε τοῦ συνειδότος ἡ οὐσία καθωρίσθη, εὔλογον ὅτι οὐδένα δύνανται νὰ παρέχωσι νοῦν τὰ καὶ ἄλλως ἀκατάληπτα λεγόμενα κατωτέρω (σ. 10). «Θεωρίαν τοῦ λόγου ὁνομάζομεν τούναντίον τὴν εἰδικὴν ἐκείνην ἀναφορὰν τοῦ φιλοσοφικοῦ συνειδότος πρὸς τὴν ἀρχὴν καὶ τὴν φύσιν τοῦ λόγου καθ’ ὅσον οὗτος ἐκτελεῖται ὑπὸ τοῦ συνειδότος, τούτεστι καθόσον τὸ συνειδός εἴτε ἐπιστημονικὸν εἴτε φιλοσοφικὸν κρίνει! Καὶ τὰ ἔφεξῆς εἶναι αὐθαίρετα καὶ δυσνόητα, ὡς «Ἡ θεωρία τοῦ λό-

γου είναι κατὰ ταῦτα ταυτόσημος πρὸς τὴν θεωρίαν τῆς χρίσεως», ἔτι δὲ τὰ ἐν τέλει τῆς σ. 10. «Ο λόγος κεῖται πάντοτε ἐν τῷ συνειδότι ἢ ἐν τῇ σφαιρᾷ τῇ προσιτῇ πάντοτε διὰ τῆς χρίσεως τῷ συνειδότι, ἐν φῇ ἡ ἴδεα ἀποτελεῖ ἀρχὴν τοῦ συνειδότος». (^{ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΕΠ. ΑΓΡΗΣΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΠΑΠΑΖΩΝΑΣ} Άλλὰ πῶς ἡ ἴδεα είναι ἀρχὴ τοῦ *συνειδότος*, ἐν φῇ ταῖς κεῖται (!) ὁ λόγος;) καὶ ἐν συνεχείᾳ. «Οἰαδήποτε προσπάθεια τοῦ φιλοσοφικοῦ λόγου πρὸς ἀνάλυσιν τῆς ἴδεας εἰς τὸν λόγον αὐταναιρεῖται (!), διότι λόγος καὶ ἴδεα είναι κατ’ οὐσίαν καὶ κατὰ φύσιν ἐτερότητες». (Ταῦτα θὰ ἥσαν νοητά, ἐὰν μόνον ἐν τοῖς πρόσθεν προήρχετο διασάφησις τῆς φύσεως τοῦ λόγου καὶ τῆς ἴδεας). Ο αὐτὸς λόγος καὶ περὶ τῶν ἐν σελ. 11. «Ἡ ὑφ' ἡμῶν συζητουμένη ἐτερότης είναι ἡ διαφορὰ τοῦ λόγου καὶ τῆς ἴδεας, ἡτις ἀποτελεῖ τὴν ἀρχὴν τοῦ ἐπιστημονικοῦ καὶ τοῦ φιλοσοφικοῦ συνειδότος» (πῶς ἡ διαφορὰ λόγου καὶ ἴδεας, ἡτις διαφορὰ είναι καὶ αὐτὴ αἰνιγματώδης, καθίσταται ἀρχὴ ἐπιστημονικοῦ καὶ φιλοσοφικοῦ συνειδότος ;). πβλ. καὶ τὰ ἐν σελ. 13 «αἱ ἴδεαι οὐδέποτε ἀναλύονται εἰς λόγον ἢ εἰς σύνολον λόγων» καὶ σελ. 14. «Ο λόγος, περὶ οὗ ἐνταῦθα ὅμιλοῦμεν δὲν είναι βεβαίως ὡρισμένος τις λόγος ἀλλὰ ὁ λόγος αὐτὸς καθ' αὐτός.» (^{ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΕΠ. ΑΓΡΗΣΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΠΑΠΑΖΩΝΑΣ} Άλλ' οὔτε ὁ λόγος οὔτε τὸ ἀκολουθοῦν ἄλογον παρέχουσι ποιάν τινα σαφήνειαν· διαλαμβάνων ὁ συγγραφεὺς περὶ λόγου καὶ ἀλόγου δὲν ἐφρόντισε νὰ πορίσῃ ἡμῖν περὶ αὐτῶν ἀκριβέστερόν τινα λόγον.).

Ἐν σελ. 10 γίνεται κατὰ πρῶτον λόγος περὶ *ἴδεων*, καθ' ὅσον ἔχουσιν ἀναφορὰν πρὸς ἄλλήλας. ^{ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΕΠ. ΑΓΡΗΣΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΠΑΠΑΖΩΝΑΣ} Άλλὰ τὸ πῶς νοοῦνται ὑπὸ τοῦ συγγραφέως αἱ ἴδεαι, μένει ἀδηλον. Οπερ μανθάνει μόνον ὁ ἀναγνώστης παρακατιὼν είναι τὸ δτι αἱ ἴδεαι είναι αἰώνιοι· ἀλλὰ ὁ κοινὸς ὅμως χαρακτηρισμὸς τῶν ἴδεων ὡς ἀϊδίων δὲν ἐκόλυσε τοὺς φιλοσόφους νὰ νοήσωσιν ἀλλοι ἀλλως τὰς ἴδεας.

Ο ἀδυνατῶν νὰ μαντεύσῃ κατὰ τίνα ποτὲ τρόπον φαντάζεται ὁ συγγραφεὺς τὰς ἴδεας καὶ τὸν λόγον, δὲν είναι εὔκολον νὰ νοήσῃ τὰ ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς σελ. 11 ἐκτιθέμενα, καθ' ἂ «Ο λόγος εἰσέρχεται ἀπείρως εἰς τὴν ἴδεαν, ἡ δὲ ἴδεα διακαθορίζει ἀρχικῶς τὸν

λόγον, οὗσα αἰτία καὶ ἀρχὴ τοῦ λόγου, οὐδέποτε δύμως ἀναιρεῖται
ἡ ἰδέα ὑπὸ τοῦ λόγου τῆς συνανατολεῖται (!) ἡ ἀξία τῆς ἰδέας εἰς τὸ
σύνολον τῶν διὰ τῆς ἰδέας καὶ ἐν τῇ ἰδέᾳ συντετελεσμένων λό-
γων». Ἐγ τοῖς πρόσθιν τῷκούσαμεν ὅτι λόγος καὶ ἰδέα εἶναι ἑτε-
ρότητες νῦν δὲ μανθάνομεν ὅτι ὁ λόγος εἰσέρχεται εἰς τὴν ἰδέαν,
ἥτις εἶναι οὐσία ἔκείνου. Πῶς δ' δύμως τὰ τοιαῦτα τελοῦνται δὲν
διασαφεῖται.

*Εδει νὰ διασαφηθῇ ἡ ἔννοια τῆς διαλεκτικῆς, ώστε νὰ μὴ
ἀποβαίνωσιν αἰνιγματώδη τὰ «λόγος καὶ ἰδέα ἀναφερόμενα πρὸς
ἄλληλα παρουσιάζουσι μίαν διαλεκτικὴν ὑφήν», «ἡ διαλεκτικὴ
σχέσις τῆς ἰδέας πρὸς τὸν λόγον καὶ τοῦ λόγου πρὸς τὴν ἰδέαν»,
«ἡ διαλεκτικὴ μεταξύ ἰδέας καὶ λόγου», «ἡ διαλεκτικὴ μεταξὺ λό-
γου καὶ θείου» κ. ἄ., (σ. 11).

*Ἐν σελ. 11 λέγεται, «Ἡ ζωὴ τοῦ ὄντος, ἐφ' ὃσον ἐπιτρέπε-
ται νὰ ὀνομάζωμεν τὴν αὐτοφυῆ καὶ αὐτογενῆ συναφὴν καὶ συνα-
ναφορὰν τοῦ ὄντος πρὸς ἑαυτὸν ζωήν, ἔχει τὴν ὁριζικὴν αὐτῆς αἰ-
τίαν ἐν τῇ διαλεκτικῇ τῆς ἰδέας πρὸς τὸν λόγον.» *Άλλὰ πῶς ἡ
τῆς ἰδέας πρὸς τὸν λόγον διαλεκτική (!) ποιεῖ τὴν τοῦ ὄντος
ζωήν, ἥτις ἀμα εἶναι συναφὴ καὶ συναναφὴ (!) τοῦ ὄντος
πρὸς ἑαυτό;

*Ἐν σελ. 12 ἀναγινώσκονται. «Τὸ συνειδός αὐτὸν καθ' αὐτὸ-
θεωρούμενον εἶναι μὲν σύνθεσις ἄλλ' οὐχὶ ἀπλῶς λογική. Ἡ σύν-
θεσις... . συνθέσεις». *Άλλὰ ποία τις εἶναι ἡ «ἔννοιολογικὴ συμ-
πλοκὴ» τῶν κατηγοριῶν καὶ ποία ἡ ἀρχικὴ σύνθεσις τοῦ συνει-
δότος ἡ παριστωμένη ὡς προϋπόθεσις πάσης λογικῆς συνθέσεως;
Ταῦτα εἶναι τόσον σαφῆ, ὃσον καὶ ἡ ἔννοια «τοῦ συνειδότος».

*Ἐκ τῶν κυριωτάτων πλημμελημάτων τῆς παρούσης πραγμα-
τείας εἶναι τὸ ὅτι παρέχει συγκεχυμένην εἰκόνα μιᾶς τῶν θεμε-
λιωδεστάτων ἔννοιῶν τοῦ λεγομένου συνειδότος. Τοῦτο παρίστα-
ται νῦν μὲν ὡς νοητική τις οὐσία, οἷονεὶ λόγος καὶ νοῦς. (Διότι
ἄλλως δὲν θὰ ἐγίνετο λόγος περὶ κατηγοριῶν τοῦ συνειδότος (σ.
7) καὶ περὶ κατηγοριῶν ὡς θέσεων τοῦ συνειδότος (σ. 9) οὐδὲ θὰ
ἐθεωρεῖτο τοῦτο ὡς «αἰτία πάσης μορφῆς» *(αὐτ.) καὶ ὡς «γι-

νῶσκον τὰς αἰώνιους ἴδεας» (σ. 10). Τὸ συνειδὸς «ἀναφέρεται πρός τι, πρὸς οὐσίαν τινὰ νοητήν», τ. ε. τὴν κατηγορίαν (σ. 44) καὶ «ἐκτελεῖ τὴν ἀναφοράν τῆς κατηγορίας πρὸς τὸ κατηγορούμενον» (σ. 40), τ.ε. συνάπτει ὅλην καὶ εἶδος· νῦν δὲ «ῶς σύνθεσις καὶ συμπλοκὴ τῶν κατηγοριῶν» (σ. 12 πβλ. καὶ σ. 53). Ἐνθεν μὲν δηλαδὴ τὸ συνειδὸς εἶναι σύνθεσις καὶ θέσις κατηγοριῶν ἐνθεν δὲ αἱ κατηγορίαι σύνθεσις καὶ θέσις τοῦ συνειδότος. Προστεθήτω δ' ὅτι ἀλλαχοῦ (σ. 51) τὸ συνειδὸς παρίσταται ως «ἡ πρώτη μορφὴ τοῦ λόγου».

Καὶ τὰ περὶ συνθέσεως λεγόμενα εἶναι ἀσαφῆ. Ἡ κρίσις—λέγει δὲ συγγραφεὺς—διακρίνεται κατὰ δύο ὅψεις, τὴν ἀντικειμενικὴν καὶ τὴν ὑποκειμενικήν. Ὑποκειμενικὴν μὲν λέγει τὴν κατὰ συνειδὸς ἀναφοράν, ἀντικειμενικὴν δὲ τὴν κατὰ δέον ἀναφοράν (σ. 13). Παραλείποντες τὸ διὰ τὸ ἀναφορά καὶ τὰ κατ' αὐτὴν μένουσιν αἰνιγματώδη ἔρωτῷ μεν τὴν αὐτομάτως ἐπερχομένην ἔρωτησιν : ἡ κατὰ δέον ἀναφορά, ἥτις ἀποτελεῖ τὸ κριτήριον τῆς κατὰ συνειδὸς ἀναφορᾶς, ποῦ στηρίζεται καὶ πόθεν ἀρνεται τὸ ἀπόλυτον αὐτῆς κῦρος : Λέγομεν τοῦτο, διότι τὸ ἀλλαχοῦ (σ. 32) λεγόμενον διὰ «δέον καὶ ὁμολογία. . . , εἶναι λόγος» οὐδὲν ἔρμηνεύει ἀλλ' ἀποτελεῖ ἀπλῆν ταυτολογίαν.

Ἐν τέλει τῆς σελ. 13 ἀναγινώσκεται «Ἡ δημιουργία τῆς φύσεως κατὰ νόμους λογικούς. . . εἶναι ἔργον τοῦ συνειδότος διὰ τοῦ λόγου.» Ἀλλὰ περὶ δημιουργίας πρόκειται ὅντως ἡ περὶ διαμορφώσεως τοῦ αἰσθητοῦ, ὑπὸ τοῦ λόγου κατὰ τὸν οἰκεῖον αὐτῷ τρόπον γινομένης : Τὰ αὐτὰ ἵσχουσι καὶ περὶ τῶν ἐν τέλει τῆς σελ. 17 λεγομένων.

Σελ. 14 «Καὶ τοῦ αἰσθητοῦ ἡ αἰτία εἶναι τὸ συνειδός». Ἀλλ' εἶναι αἰτία καθόλου ἡ μόνον κατὰ τὸ εἶδος, κατὰ τὴν μορφήν ; τεθέντος δὲ ὅπερ ὑπὸ τοῦ συγγραφέως λέγεται διὰ τὸ αἰσθητὸν δίδεται εἰς τὸ συνειδός δὲν συνάγεται διὰ καὶ δημιουργεῖται καθ' ὅλην ὑπὸ αὐτοῦ. Ἀλλὰ τότε πῶς εἶναι τὸ συνειδός ἡ αἰτία τοῦ αἰσθητοῦ ;

Ἐπειτα δὲ πῶς τοῦτο συμβιβάζεται πρὸς τὸ λεχθὲν ὅτι «τὸ

αἰσθητὸν ὅν, αὐτὸς καθ' αὐτὸν θεωρούμενον, εἶναι παντελῶς ἄλογον» καὶ πρὸς τὸ κατωτέρω «τὸ αἰσθητὸν ὅν κεῖται κατ' ἔννοιαν ἐν τῷ συνειδότι»; Τὰ ἐνταῦθα ἀρα ἐκτιθέμενα ἐνέχονται εἰς ἀντίφασιν καὶ καταληγουσιν εἰς τὸ αὐθαίρετον συμπέρασμα «τὸ πᾶν ἀναφέρεται εἰς τὸ συνειδός».

Σελ. 14. «Τὸ ἄλογον, διακαθορίζόμενον ὑπὸ τοῦ λογικοῦ, δὲν εἶναι πάντῃ ἀσύλληπτον ὑπὸ τοῦ συνειδότος ἀλλ' εἶναι κατ' ἄλογον τρόπον ἐν τῷ συνειδότι». "Άλογον εἶπεν ὁ συγγραφεὺς ἐν τοῖς πρόσθμεν (σ. 11). τὸ θεῖον. Ἀλλὰ πῶς τὸ ἄλογον διακαθορίζεται ὑπὸ τοῦ λογικοῦ καὶ ἀμα εἶναι ἐν τῷ συνειδότι κατ' ἄλογον τρόπον; "Ο, τι ὅμως καθορίζεται ὑπὸ τοῦ λογικοῦ, δέν εἶναι ἄλογον.

Αὐτ. «Τὴν ὑλην τὴν λογικήν, πρὸς ἣν ἀναφέρεται ἡ λογικὴ μορφή, ὅνομάζομεν τὴν κατ' ἔννοιαν αἰσθησιν, τ. ἔ, τὸ σύνολον τῆς αἰσθήσεως, ὅπερ δέον ν' ἀνταποχρίνεται εἰς τὴν ἔννοιαν τοῦ συνειδότος πλήρως ἢ ἀπολύτως». Ταῦτα μὴ ἔχοντα πραγματικὴν σχέσιν πρὸς τὰ προηγούμενα εἶναι δυσνόητα, διότι οὔτε ἡ «κατ' ἔννοιαν αἰσθησις» οὔτε ἡ «ἔννοια τοῦ συνειδότος» ἔγενοντο ἥδη σαφεῖς ἔννοιαι.

Ο «λόγος» δτὲ μὲν λαμβάνεται ως συνώνυμος πρὸς τὴν κρίσιν (πρότασιν) («λόγος ἢ κρίσις», «λόγος καὶ κρίσις». Πρόδ. σ. 6 καὶ 8 πβλ. «ἢ κρίσις αὐτὴ καθ' αὐτὴ (!) καὶ ὁ λόγος αὐτὸς καθ' αὐτὸς (!) σ. 16 κ. ἄ.) δτὲ δὲ διακρίνεται ἀπὸ τῆς κρίσεως (σελ. 42) καὶ συμπίπτει πρὸς τὸν νοῦν («αἱ κατηγορίαι τοῦ νοοῦ καὶ τοῦ λόγου» (σ. 7. 10) δτὲ δὲ πρὸς τὸ συνειδότος (σελ. 7) «αἱ κατηγορίαι τοῦ λόγου» καὶ «κατηγορίαι τοῦ συνειδότος») δτὲ δὲ πρὸς τὴν μορφὴν (σ. 18), δτὲ δὲ πρὸς τὰς ἐπιστήμας. (σ. 15). Πρὸς δὲ ὁρίζεται ὁ λόγος καὶ ως «νόμος, καθ' ὃν οἰοσδήποτε κατ' ἐπιστήμην λόγος συντελεῖται» (σ. 43).

Σελ. 16. «Ο καθορισμὸς τῆς οὐσίας τῶν αἰσθητῶν ὅντων ως λογικῆς δέον νὰ διακριθῇ ἀπὸ τὸν ὄρισμὸν τῆς ποιότητος τῶν αἰσθητῶν ὅντων ως παντελῶς λογικῆς». Εξ ὅσων δύναται τις νὰ μαντεύσῃ θὰ προσεδόκα ἀντὶ τοῦ «λογικῆς» τὸ «ὄντολογι-

κῆς» ἡ μεταφυσικῆς. Διότι ἐνταῦθα γίνεται λόγος περὶ διακρίσεως τῆς οὐσίας τῶν αἰσθητῶν ὅντων ὡς λογικῆς (καθ' ὃσον δηλαδὴ τὰ ὅντα ὑπάρχουσιν ἐν τῷ συνειδότι διαμεμορφωμένα ὑπὸ αὐτοῦ) καὶ τῆς ποιότητος (γρ. φύσεως) τῶν ὅντων τῆς ἀντικειμενικῆς, τῆς καθ' ἔαυτὴν καὶ ἀνεξαρτήτως τῆς συνειδήσεως ὑπάρχουσης.

Ἐν σελ. 18 ἐμφανίζεται ἡ ἔκδοχὴ τοῦ λόγου ὡς σχέσεως· («Ἄργος εἶναι ἡ σχέσις. . . συντελουμένη»). Ἐνταῦθα ὁ «λόγος» ἥρτηται ἐκ τῆς σχέσεως τοῦ δέοντος καὶ τοῦ νόμου ἀλλὰ δὲν καθορίζεται ὁ τρόπος, καθ' ὃν πρέπει νὰ γονηται τὸ δέον καὶ ὁ νόμος.

Καίτοι ἐπαναλαμβάνει ὁ συγγραφεὺς ὅτι ὕλη καὶ μορφὴ συνυπάρχουσι πάντοτε, δῆμος ἀναγκάζεται (σελ. 18) νὰ λέγῃ περὶ μορφῆς οἷονεὶ ἀναμενούσης τὴν παράκλησιν τῆς ὕλης καὶ περὶ ὕλης ἀναμενούσης τὴν ἀναφορὰν τῆς μορφῆς (πβλ. καὶ σ. 24). Ἡ τοιαύτη ἀνάγκη ὑπεμφαίνει τὸ ἀληθές, ὅτι δηλ. ὁ λόγος, ὁ νοῦς, κύριον ἔργον ἔχει οὐχὶ νὰ συνάπτῃ ἀλλὰ νὰ χωρίζῃ τὰ διάφορα στοιχεῖα (ὕλην καὶ εἶδος), ἵνα ὕστερον ἀνασυνδέσῃ ταῦτα ὡς συνειδητὰ πλέον.

Σελ. 22. «Θεωροῦντες τὴν οὐσίαν τῆς κατηγορίας κατὰ κρίσιν διακρίνομεν τὴν κρίσιν αὐτῆς ταύτης τῆς κατηγορίας, τούτεστι ἡ κατηγορία ἀποσχιζομένη ἐκ τῆς ἀπολύτου αὐτῆς ἰσχύος καὶ σχετιζομένη κατὰ κρίσιν πρὸς τὸ ἐνδεὲς πάσης μορφῆς αἰσθητόν, διακρίνεται». Ἡ ἀνελλήνιστος καὶ ἀσαφὴς αὗτη πρότασις περιάγει εἰς τὴν ἔρωτησιν, ποίᾳ εἶναι ἡ ἀπόλυτος ἰσχὺς τῆς κατηγορίας, ἀφοῦ ὡς ἔρρηθρη, ἡ κατηγορία ἡ μορφὴ ἀπαιτεῖ τὸ αἰσθητὸν καὶ προσέτι τὸ συνειδός.

Σελὶς 23. «Κρίσις εἶναι οὐχὶ μόνον κρίσις τῆς οὐσίας καὶ τῆς σχέσεως τοῦ αἰσθητοῦ ὑπὸ τῆς κατηγορίας ἀλλὰ συνάμα καὶ κρίσις αὐτῆς ταύτης τῆς κατηγορίας! Τοῦτο εἶναι, λέγει, παραδοξόν ἀλλὰ ἡ διασάφησις εἶναι πλήρης, ὅταν ἡ κατηγορία θεωρηθῇ συνάμα «καθ' ἔτερότητα καὶ κατὰ ταυτότητα»!

Ο δρισμὸς τῆς ἀληθείας (σελ. 25) καθ' ὃν «Ἀλήθεια εἶναι

ταῦτὴ (!) πρὸς τὴν ἐπιστήμην καθόλου, τ. εἰ, πρὸς τὸ σύνολον τοῦ ὑπὸ τῆς μορφῆς καὶ κατὰ τὴν μορφὴν διατετυπωμένου αἰσθητοῦ» εἶναι πεοίεργος. Διότι δὲν πρόκειται περὶ τῆς μορφῆς τοῦ αἰσθητοῦ (ἀφοῦ τὸ αἰσθητὸν προσλαμβάνει πάντοτε μίαν τινὰ μορφὴν), ἀλλὰ περὶ τοῦ εἴδους τῆς μορφῆς, καθ' ἥν τὸ αἰσθητὸν λαμβάνεται ὑπὸ τοῦ συνειδότος.

Τὰ ἐν σελίδι 26 ἐκτιθέμενα ἀποτελοῦσι κατὰ τὸ πλεῖστον δογματικὰς ἀποφάνσεις δυσνοήτους.³ Ενταῦθα λέγεται δτι ἡ ἄλλη θεία τῆς ἐπιστημονικῆς κρίσεως «προϋποτίθησι τὴν κατηγορίαν ἢ τὸν νοῦν... Νοῦς καὶ κατηγορία εἶναι ἔννοιαι ταῦταί». Ἐν τοῖς πρόσθεν εἰρημένοις ἡ κατηγορία ἐθεωρήθη ὡς ἴσοδύναμος πρὸς τὴν μορφήν, τὴν γενικὴν μορφήν, τὴν λογικὴν ποιότητα, τὸ λογικὸν (σ. 16. 17. 18 κ. ἄ.) Νῦν δὲ ἡ κατηγορία παρίσταται ὡς ἡ αὐτὴ πρὸς τὸν νοῦν νοῦς καὶ κατηγορία εἶναι ταῦτο. Ἀλλὰ τότε πῶς ἐγένετο ἀνωτέρω (σ. 10) λόγος περὶ κατηγοριῶν τοῦ νοῦ;

Δὲν νοεῖται πῶς ἐπιτρέπεται ἀνευ ἀντιφάσεως νὰ γίνηται (σ. 28) λόγος περὶ διπλασιασμοῦ τῆς ὕλης (καθ' ὅσον διακρίνεται ἐγγνωσμένη ὕλη καὶ μὴ ἐγγνωσμένη ὕλη) καὶ ἀμα (ἐν τέλει τῆς αὐτῆς σελίδος) νὰ ἀναιρῆται ὁ διπλασιασμὸς διὰ τὸν λόγον ὅτι πρὸ τοῦ λόγου οὔτε ἡ ὕλη οὔτε ἡ μορφὴ νοοῦνται. Ἀλλ' ἀκριβῶς τὸ ἐναντίον ποιεῖ ὁ λόγος· χωρίζει ὕλην καὶ εἶδος, ἵνα ἐν ἐπιγνώσει ἀνασυνδέσῃ ἀμφότερα. Πρὸς δέ, ἂν ὑπάρχῃ ἀντικειμενικῶς ὕλη («Οτι δ' ὁ συγγραφεὺς δὲν ἀρνεῖται ἀντικειμενικὴν ὕλην, φαίνεται καὶ ἐξ ὅσων λέγει μάλιστα ἐν σελίδι 37), πῶς αἴρεται ὁ διπλασιασμός, δπότε ἡ ἐν τῷ λόγῳ ὕλη εἶναι τι μόνον νοητόν;

Ἐν σελίδι 34 λέγεται ὅτι ὁ Ἀριστοτέλης παρενόησε τὸν Πλάτωνα ἐν τῷ συνόλῳ τῆς διδασκαλίας του καὶ ἐρμηνεύει τὴν παρανόησιν ταύτην ἐντεῦθεν, ὅτι «ὅ μὲν (Πλάτων) ἀφορμᾶται ἐκ τοῦ νοητοῦ, ὁ δὲ (Ἀριστοτέλης) ἐκπορεύεται ἐκ τοῦ αἰσθητοῦ». Ἀλλ' ἡ γνώμη αὗτη, ἥν ἐπαναλαμβάνει καὶ ὁ συγγραφεὺς, εἶναι ἥκιστα πιθανή.

Αὐτ. Ὁ Ἡρακλείδης ὁ Ποντικὸς ὀνομάζεται Ἡρακλείδης Πόντιος.

Ἐν σελίδι 39 λέγεται ὅτι «τὸ μηδέν, ὡς μεταξὺ δύο ὕρισμένων δύντων τιθέμενον εἶναι τὸ πάντῃ ἀνόητον». Καὶ ὅμως πρό τινων στέχων ἔρρημη ὅτι τὸ «μηδέν, δύναται νὰ θεωρηθῇ καὶ νὰ κατανοηθῇ, ἀν τεθῇ μεταξὺ δύο δύντων».

«Κατὰ ταῦτα διακρίνομεν τὸ εἶναι τοῦ λόγου ἀπὸ τὸ εἶναι τοῦ ἀγαθοῦ ἢ τοῦ καλοῦ, δὲν δυνάμεθα ὅμως νὰ διακρίνωμεν τὸ μὴ ὃν τοῦ λόγου ἀπὸ τὸ μὴ ὃν τοῦ καλοῦ», (σελ. 40). Ταῦτα καὶ τὰ ἐφεξῆς οὔτε ἐκ τῶν ἡγουμένων λογικῶς συνάγονται οὔτε καθ' ἑαυτὰ καλῶς νοοῦνται. Εἶναι εὔδηλον ὅτι οὐχὶ ὅρθη εἶναι ἡ διαστολὴ τοῦ λόγου πρὸς τὸ ἀγαθὸν καὶ τὸ καλόν, διότι τὸ μὲν ἀγαθὸν καὶ τὸ καλὸν εἶναι (ἴνα εἰπωμεν κατὰ τὰ νοήματα τοῦ συγγραφέως) ὥσαύτως κατηγορίαι ὃ δὲ λόγος εἶναι τὸ ἀναφέρον τὰς κατηγορίας εἰς τὸ μὴ ὃν. Ἐτερον ἐκάτερον. Πάντως ἄλλο τι θέλει νὰ εἴπῃ ὃ συγγραφεὺς περὶ τῆς διακρίσεως τῶν μορφῶν ἄλλ' ἀπροσφυῶς διατυποῖ τὸ πρᾶγμα.

Τὰ περὶ ταυτότητος τῶν κατηγοριῶν καὶ τῆς μορφῆς τοῦ λόγου (σ. 42) λεγόμενα εἶναι παράδοξα· «τὰ αὐτὰ — λέγει — αὐτὰ καθ' αὐτά, εἶναι δλα τὰ εἴδη καὶ δλαι αἱ κατηγορίαι, καθὼς ἐπίσης καὶ δλοι οἱ λόγοι». Αὐθαίρετος δὲ εἶναι ἡ ἀπόφανσις ὅτι «ὅ λόγος εἶναι ἀναρχος, ἀκριβῶς ἐπειδὴ ἡ οὐσία του εἶναι ἡ ἀναφορά». Ἐν τοῖς ἑξῆς λέγεται ὅτι τὸ μὴ ὃν ἀναφερόμενον πρὸς τὸ ὃν καλεῖται ὃν, εἰς ἄν πόρκειται βεβαίως ἡ ἔννοια ὅτι τὸ μὴ ὃν καθίσταται ὃν ἀπλῶς καὶ μόνον καθ' ὅσον ἀναφέρεται εἰς τὸ ὃν. Ἐντεῦθεν δὲ συνάγεται ὃ ὕρισμὸς ὅτι «τὸ μὴ ὃν εἶναι δν» !!

Καὶ ἄλλαχοῦ γενικώτερον καὶ ἐν σελίδι 46 εἰδικώτερον ποιεῖται ὃ συγγραφεὺς λόγον περὶ μορφῆς, ἣν δέχεται ἡ ὑλη, ώσεὶ ἡ μορφὴ ἦτο ἐκ τῶν προτέρων ἐτοίμη, (σελ. 46 «ἡ κατ' ἴδιαν ὑλη. . . . νόμον.» «Ἡ κατ' ἴδιαν. . . διανοεῖσθαι, πρβλ. καὶ σ. 48». «Ἡ ὕρισμένη. . . τρόπον.»). Ἡ τοιαύτη ἐκδοχὴ κρατεῖ μὲν παρὰ τοῖς κατὰ Κάντιον φιλοσοφοῦσιν, ἄλλὰ δὲν εἶναι ἵσως καὶ ἡ ὅρθη.

Σελίς 48. «Ἡ πρὸς τὴν μορφὴν κλίσις τοῦ ἀμόρφου, τὸ δέον τῆς μορφῆς ἢ μᾶλλον ἢ ἔνδεια τῆς ὕλης εἶναι διακαθοριστικὸν αἴτιον τῆς ἀναδοχῆς ωρισμένης μορφῆς». Ἡ πρὸς τὴν μορφὴν κλίσις τοῦ ἀμόρφου δύναται μὲν νὰ ἐρμηνεύσῃ ἵσως τὴν πρόσληψιν τῆς μορφῆς, ἀλλ’ οὐχὶ τὴν πρόσληψιν ωρισμένης μορφῆς. Ταῦτην δὴ δὲν καθορίζει, ώς ὑπολαμβάνει ὁ συγγραφεὺς, ἀπλῶς καὶ μόνον ἢ ἔνδεια τῆς ὕλης ἀλλὰ συνυφαίνει ἢ ποιότης τῆς ὕλης καὶ ἢ φύσις τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς.

Ἐγ σελίδι 51 ἔξ. ὅφειλεν ὁ συγγραφεὺς νὰ ἔξετάσῃ ἀκριβέστερον τὰ κατὰ τὴν θεωρίαν τοῦ λόγου καὶ τὴν λογικὴν καὶ τὴν διαλεκτικὴν καὶ νὰ ἀποδείξῃ διὰ λόγων ἰσχυρῶν ὅσα λέγει περὶ τῆς διαλεκτικῆς καὶ τῶν περὶ αὐτῆς γνωμῶν νεωτέρων φιλοσόφων. Διότι δπως ἔκτιθενται ταῦτα καταντῶσιν ἀποφάνσεις καὶ ἀπλοὶ ἰσχυρισμοί.

Οὐχὶ ἀκριβῆ εἶναι τὰ (ἐν σελίδι 55) περὶ κατηγοριῶν κατὰ Πλάτωνα ἔκτιθέμενα. «Τὸ γίγνεσθαι—λέγει—εἶναι ἢ κατηγορία τοῦ αἰσθητοῦ τὸ δὲ εἶναι εἶναι ἡ κατηγορία τοῦ νοητοῦ . . . . Ἡ κατηγορία τῆς ἴδεας εἶναι τὸ ὄντως ὅν, τὸ ἀεί, τὸ ἀπαθές, τὸ ἀναλλοίωτον. Αἱ κατηγορίαι τῆς γενέσεως εἶναι τὸ πάσχειν, τὸ ἀλλοιοῦσθαι, τὸ ὁρεῖν, τὸ κινεῖσθαι». Ἄλλὰ τὸ ὄντως ὅν, τὸ ἀπαθές καὶ τὰ τοιαῦτα ἀνήκουσιν εἰς αὐτὴν τὴν ἴδεαν, καθὰ πάλιν τὸ πάσχειν καὶ κινεῖσθαι καὶ τὰ λοιπὰ εἰς τὰ αἰσθητά, οὐχὶ ἀπλῶς εἰς λογικὰς κατηγορίας· ἐν ἄλλαις λέξεσιν εἶναι κατὰ Πλάτωνα ἀντικειμενικά καὶ οὐχὶ μόνον ὑποκειμενικά.

Αἱ δ’ ἔννοιαι εἶναι ἀπεικάσματα τῶν ὄντων κατὰ τὴν ἀρχήν, καθ’ ἣν νοεῖν καὶ εἶναι ταυτίζονται. Αἱ ἔννοιαι δὲν μερφοῦσι τὸν νοητὸν κόσμον ἀλλ’ ἀπλῶς ἀπεικονίζουσιν αὐτὸν ὑπάρχοντα καθ’ ἑαυτόν. Ἐντεῦθεν εὔδηλον ὅτι δὲν δύναται νὰ γίνῃ λόγος περὶ πλατωνικῶν κατηγοριῶν, οἵας ἐπενόησαν οἱ μετέπειτα καὶ ἐκδέχεται ὁ συγγραφεὺς. Παραπλήσια πρὸς τὰ περὶ Πλάτωνος λεχθέντα ἰσχύουσι καὶ περὶ Σπινόζου.

Θεμελιώδες τῆς προκειμένης πραγματείας ἔλλειμμα εἶναι αἱ πολλαὶ παλλιλογίαι, αἱ δογματικαὶ ἀποφάνσεις καὶ αἱ ἀνευ συνα-

φείας προτάσεις. Πρὸς δὲ εἶναι μεστὴ σκοτεινῶν καὶ ἀδιανοήτων προτάσεων.¹

‘Ωσαύτως ἀπαντῶσι πλημμελεῖς ἢ ἀδιανόητοι καινοφανεῖς ὅροι. (*Ἐνικὴ θεωρία* (γρ. ἐνιστική,) *ἐνικὰ συστήματα* (γρ. ἐνίζοντα) (σ. 15. 35 κ. ἄ.) μεταλογικὴ οὐσία, μεταλογικὴ ἀξία, προλογικὸν εἶναι (σ. 18. 20. 31) ἑτερόθεσις (π. 30) *τελεολογία* καὶ *τελεολογικῶς* (27. 35 κ. ἄ.) ἔενισμοί (γερμανισμοί) (τὸ δέον τῆς κρίσεως (πολλ.), ἐννοεῖται ὑπὸ τὴν ἀλήθειαν (25), ἐν ἑαυτῷ ἀναπονόμενον ὅλον. (12), ἴστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ διανοεῖσθαι (32) κτλ.) καὶ γλωσσικὰ ἀμαρτήματα (ταῦτη, ταῦταί, ταῦτης, αὗτη

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΦΙΛΟΦΟΡΙΚΗΣ ΚΛΗΣ ΚΑΙ ΝΟΜΙΜΟΤΗΣ: ΕΠ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΟΥ ΘΑΛΗΣ

1. ‘Ἐλάχιστα δείγμάτα ἀσαφείας ἔστωσαν τὰ ἔξης : Σελ. 9. «Θλᾶσις τοῦ συνιήθους ἢ καθ’ ἡμέραν συνειδότος», «ἀφαίρεσις οίουδήποτε αἰσθητοῦ καθορισμοῦ». Σελ. 10. «Τὸ φιλοσοφεῖν ἀνυψοῦται εἰς ἀπόλυτον καὶ ἐσχάτην πρὸς τὸν κόσμον καὶ πρὸς τὸ ὃν τοῦ συνειδότος στάσιν».

Σελ. 18 «Ἡ ἀπόλυτος ταυτότης τοῦ ἀλόγου πρὸς τὸ λογικόν, ὡς καὶ ἡ καθ’ ὅλου καὶ παντάπασιν ἑτερότης τοῦ δευτέρου πρὸς τὸ πρῶτον ἀφανίζουσι τὸν λόγον».

Σελ. 20 «Ἡ σφαιραῖρα τοῦ νοήματος ἀποβαίνει εἰς μίαν κατὰ συνειδός μόνον δυνατὴν ἔδραν τοῦ ὄντος.» !

Σελ. 21 «Τὸ νόημα. . . ἀναπαύεται ἐν τῇ μορφῇ».

Σελ. 23 «*Κρίσις* εἶναι οὐχὶ μόνον *Κρίσις* τῆς οὐσίας καὶ τῆς σχέσεως τοῦ αἰσθητοῦ ὑπὸ τῆς κατηγορίας ἀλλὰ συνάμα καὶ κρίσις αὐτῆς ταύτης τῆς κατηγορίας».

Σελ. 27 «Τὸ παράδειγμα. . . εἶναι δτὶ ἡ κρίσις. . . ἀποτελεῖται ἀπὸ τὸ συνάμα τῆς μορφῆς καὶ τῆς ὕλης».

Σελ. 28 «Ἡ αἰτία τῆς ἀλόγου ἀξίας τοῦ αἰσθητοῦ ὄντος καὶ τῆς ἀλόγου ἀξίας τοῦ αἰσθητοῦ κατὰ κρίσιν εἶναι ταῦτη» !

Σελ. 31 «Ἡ μεταφυσικὴ οὐσία τοῦ λόγου καὶ ἡ μεταλογικὴ ἐνέργεια τοῦ συγειδότος κατὰ τὸν ἀποτυπωτικὸν (!) λόγον αἴρονται». Αὐτ., «Ἡ κρίσις τοῦ ἀλόγου εἶναι πάντοτε ἡ ἄρσις αὐτοῦ ἀπὸ τὴν ἀπλῶς ἀλογον πρὸς τὴν δεόντως λογικὴν ἔδραν !»

Σελ. 42 «Τὸ πᾶν τοῦ μὴ ὄντος ἀναφερόμενον-πρὸς τὸ ὃν καλεῖται δν, τουτέστι τὸ πᾶν τοῦ λογικῶς θεωρουμένου μὴ ὄντος.»

Σελ. 50 «Καὶ διὰ τὰ νῦν εἶναι ἡ αἰτία τῆς διακρίσεως ἡ ἀνάγκη τῆς ὕλης πρὸς τὴν μορφήν.» κτλ. κτλ.

καθ' αντή, αντὸς καθ' αντός, αντοὶ καθ' αντοί, ανταὶ καθ'
ανταί, (σ. 9, 10, 16, 18, 28, 45)).

Ἐν σελίδι 16 «ἢ ἄλλως διατυπούμενον τὸ πρᾶγμα» (ὄνομ.
ἀπόλυτος) πβλ. καὶ σελ. 41 καὶ ἄλλαχοῦ—σελ. 36 «αἱ σχέσεις,
ἄτινας...».

Γενικώτερον δὲ θεωροῦντες καὶ ἐπισκοποῦντες τὴν προ-
κειμένην πραγματείαν παρατηροῦμεν ὅτι ὁ συγγραφεὺς ἀσμενί-
ζει εἰς τὰ δόγματα τῶν νέων Καντιακῶν καὶ δὴ τῆς ἀξιολο-
γικῆς Σχολῆς, ως μάλιστα διετύπωσεν αὐτὰ ἡ Βάδειος Σχολὴ
διὰ τῶν περὶ τὸν Windelband καὶ τὸν Rickert. Ἡ θεωρία
τῆς γνώσεως εἶναι κατὰ τούτους ἡ πρεοβυτάτη βάσις τῆς φι-
λοσοφίας. Ἡ Ψυχολογία ὑποτιμᾶται ἢ ταυτίζεται πρὸς τὴν
γνωσιολογίαν· ἡ μεταφυσικὴ ἀποκρούεται. Πηγὴ τῆς φιλοσο-
φικῆς γνώσεως εἶναι οὐχὶ ἡ αἰσθησις ἀλλ᾽ ὁ λόγος καὶ πρό-
τυπον δὲ τῆς γνώσεως ταύτης εἶναι ἡ μαθηματικὴ γνῶσις.
Διτταὶ εἶναι τοῦ ὄντος αἱ χῶραι, ἡ τῶν πραγμάτων ως παρί-
στανται ἐν τῇ συνειδήσει (Wirklichkeiten) καὶ ἡ τῶν ἀξιῶν
Werte). Εἶναι δ' αἱ ἀξίαι ἀπόλυτοι καὶ ἀΐδιοι ίδεαι, αἴτινες δέν
ὑπάρχουσιν ἀλλ' ἴσχυοντιν («gelten». ως εἶχεν ἦδη διδάξει ὁ
Lotze), ὑποτίθενται δ' οὖσαι ἀνεξάρτητοι τῶν πραγμάτων καὶ
οἷονεὶ ἐπέκεινα αὐτῶν, διὸ καὶ χαρακτηρίζονται ως τι ὑπερβατι-
κὸν (transzendent). Μεταξὺ δὲ τῶν δύο τούτων χωρῶν, αἴτινες
καὶ κόσμοι καὶ κράτη (Welten, Reiche) ὄνομαζονται, ὑπάρχει
τὸ θεωρητικὸν ὑποκείμενον, ὅπερ διὰ τῆς κρίσεως ἡ ἐκτιμήσεως,
ἥτις γίνεται διὰ τῆς ἀναφορᾶς τῶν πραγμάτων πρὸς τὰς ἀξίας,
συνδέει τὰς χώρας ταύτας πρὸς ἀλλήλας καὶ συντελεῖ τὴν γνῶσιν.
Τῆς φιλοσοφίας ἔργον εἶναι νὰ ἔξετάσῃ τὰ κατὰ τὰς χώρας ταύτας
τοῦ ὄντος καὶ τὴν γένεσιν καὶ πολλῷ μᾶλλον τὴν ἀξίαν τῆς γνώσεως.

Εἰσάγουσι δὲ νέους ὅρους, ων πολλοὺς παραλαμβάνουσιν ἐκ
παλαιοτέρων φιλοσοφημάτων οἱ ἀξιολογικοί, ως συνείδησις κα-
θόλου (Bewustsein überhaupt), ἀπόλυτος καὶ ὑπερβατικὴ συ-
νείδησις (absolutes und transzendentes Bewustsein), ἀξίαι
(Werte) κρίνειν ἡ ἐκτιμᾶν (Werten), ὑποχρέωσις (Sollen), νόημα

(*Sinn noema*), θέσις—άντίθεσις—έτερόθεσις (*Thesis-Antithesis-Heterothesis*). οὗτοι καὶ πλεῖστοι ἄλλοι ὅροι εἶναι ἐν χρήσει παρ' αὐτοῖς.

Καὶ ἔχουσιγ μὲν οὗτοι τὴν ἐπίγνωσιν ὅτι τὰ διδάγματα ταῦτα πολλοὺς εὑρίσκουσι τοὺς ἀντιλέγοντας, σπουδάζουσιν ὅμως κατὰ πάντα τρόπον νὰ ἀναιρέσωσι τὰς ἑναντίας γνώμας καὶ ἀναμένουσιν ἀπὸ τοῦ μέλλοντος τὴν ἀποδοχὴν τῶν ἑαυτῶν δογμάτων. Ὁ Rickert καὶ ἐν τῇ νεωτάτῃ ἐκδόσει τοῦ βιβλίου, διπερ ἐπιγράφεται «Der Gegenstand der Erkenntnis» διμολογεῖ διαρρήδην ὅτι ἡ διδασκαλία του «dem heutigen Denken noch fern liegt und nur auf allmähliche Anerkennung rechnen darf» (Ἐκδ. 6η, 1928, σ. 432).

Ο συγγραφεὺς τῆς παρούσης πραγματείας πρόσκειται, ὡς εἴπομεν, εἰς ταῦτα τὰ διδάγματα, εἰσάγει δ' αὐτὰ δογματικῶς ὡς ἀναμφισβητήτους ἀληθείας. Καὶ ταῦτα, ἐνῷ αὐτὸς ὁ Rickert πανταχοῦ σπουδάζει νὰ διασαφήσῃ καὶ κατοχυρώσῃ τὴν διδασκαλίαν αὐτοῦ. «Bei Untersuchungen dieser Art, λέγει, Kommt es nicht allein auf die Resultate an, sondern auch auf den Weg, auf den sie gefunden werden» (σ. VIII πρβλ. καὶ σ. 301).

Αἱ ἀρχαὶ τῆς φιλοσοφίας τῆς ἴστορίας,

Ἐν Ἀθήναις 1928, σελ. 52.

Η φιλοσοφία τῆς ἴστορίας ἐγένετο κατὰ τοὺς τελευταίους μάλιστα χρόνους πολλῶν ἔρευνῶν καὶ συζητήσεων ὑποκείμενον. Τὰ κατὰ τὴν ὑπόθεσιν τῆς ἐπιστήμης ταύτης, τὰ τῆς θέσεως αὐτῆς ἐν ταῖς ἐπιστήμαις, τὰ τῆς σχέσεως αὐτῆς πρὸς τὴν γενικὴν ἴστορίαν καὶ τὴν κοινωνιολογίαν, τὰ περὶ παραγόντων καὶ νόμων καὶ ἀξιῶν καὶ σκοπῶν ἐν τῇ ἴστορίᾳ, ταῦτα καὶ ἄλλα ζητήματα ἔξητάσθησαν καὶ ἔξετάζονται καὶ πολλαὶ ὑπῆρξαν καὶ ὑπάρχουσιν ἔτι καὶ νῦν περὶ τούτων ἀμφισβητήσεις.

Ἐν τῇ Καντιακῇ σχολῇ συμβολὰς εἰς τὸν καθορισμὸν τῆς φιλοσοφίας τῆς ἴστορίας συνετέλεσαν ὁ Windelband, ὁ Dil-

they, ὁ Simmel, ὁ Münsterberg, ὁ Rickert καὶ ἄλλοι (πρβλ. *Mehlis, Lehrbuch der Geschichte der Philosophie*, (1915). Ὁ Rickert τὸ πρῶτον διάγραμμα φιλοσοφίας τῆς ἴστορίας ὑπετύπωσε τῷ 1905 ἐν τῇ μελέτῃ τῇ ἐπιγραφομένῃ *Geschichtsphilosophie*, ἡτις περιελήφθη ἐν τῷ πρὸς τιμὴν τοῦ Kuno Fischer ἔκδοσει τόμῳ. Ἡ μελέτη αὕτη πρόκειται νῦν ἐν 3η ἐκδόσει (1924), ἐπιγράφεται δέ : «Die Probleme d. Geschichtsphilosophie». Ἐν τῷ ἔργῳ τούτῳ τοῦ Rickert προτανεύεται καὶ πάλιν ἡ φιλοσοφία τῶν ἀξιῶν «Wie überall, γράφει οὐτος, so treibe ich auch hier Philosophie der Werte», (σ. VII), ὑπομιμνήσκων τὰ τοῦ Πλάτωνος, ὅστις ἐν Φαίδωνι εἰσάγει τὸν Σωκράτη λέγοντα «Εἴμι πάλιν ἐπ' ἔκεινα τὰ πολυθρύλητα καὶ ἀρχομαι ἀπ' ἔκεινων ὑποθέμενος εἶναι τι καλὸν αὐτὸ καθ' αὐτὸ καὶ ἀγαθὸν καὶ μέγα καὶ τάλλα πάντα» (100B). Ὁμιλεῖ δὲ ὁ Rickert διὰ μακρῶν περὶ ἀξιῶν καὶ τῆς ἴσχύος αὐτῶν. Διακρίνει τὸν κόσμον τῶν φαινομένων, ἐνθα συμβαίνουσι τὰ κατὰ μέρος γεγονότα, καὶ τὸν κόσμον τῶν ἀπολύτων καὶ ἀτίθιμων ἀξιῶν, πρὸς ἃς ἀναφερόμενα τὰ γεγονότα ταῦτα κρίνονται καὶ ἐκτιμῶνται. Διδάσκει ὅτι αἱ ἀξίαι δὲν δρίζονται ἐμπειρικῶς ἀλλ' εὑρίσκονται θεωρητικῶς. Δὲν δύνανται δὲ αἱ ἀξίαι νὰ καθορισθῶσιν ἐκ τῶν προτέρων, διότι δσημέραι καὶ νέαι μορφαὶ τοῦ βίου ἀναφαίνονται καὶ νέαι προστίθενται ἀξίαι. Διὰ τοῦτο τὸ σύστημα τῶν ἀξιῶν, λέγει, δὲν εἶναι πλῆρες (*geschlossen*). Ἡ φιλοσοφία εἶναι ἡ ἐπιστήμη τῶν ἀξιῶν (σ. 21 ἕξ 86 ἕξ—116, 119.142.148.—152). Ἀλλὰ καὶ ἡ ἴστορία εἶναι ἐπιστήμη ἀξιῶν, μέρος τῆς καθόλου περὶ ἀξιῶν ἐπιστήμης, ἡτοι τῆς φιλοσοφίας. Εἶναι δὲ αἱ ἴστορικαι ἀξίαι πολλῶν κατηγοριῶν (σ. 118 κ.ἄ.).

Ἐν τῇ ἔξετάσει ταύτῃ ὁ Rickert σπουδάζει νὰ ἀποκρούσῃ ἡ ἐπανορθώσῃ τὰ θεωρήματα τῆς φυσιοκρατίας (*Naturalismus*), τοῦ Taine, τοῦ Buckle, τοῦ Lamprecht, τοῦ ὑλισμοῦ (*Materialismus*), τῆς ψυχολογικῆς θεωρίας (*psychologismus*) τῆς βιολογικῆς θεωρίας (*Biologismus*). ἔτι δὲ τὰ τοῦ Carlyle καὶ τὰ τοῦ Ranke, καθ' ὃν οἱ ἴστορικοὶ λαοὶ εἶναι νοήματα τοῦ θεοῦ, τοῦ

Compte, τοῦ Darwin καὶ ἄλλων (σ. 11 ἔξ—15 ἔξ 102 ἔξ—105 ἔξ 111 ἔξ 129—144 κ. ἄ.). Ἀποδοκιμάζει δὲ ὡς ἀστοχον τὴν διαιρεσιν τῶν ἐπιστημῶν ἐπειδὴς φυσικὰς καὶ πνευματικὰς (σ. 14). Διδάσκει δὲ ἐν τῇ ἴστορίᾳ δὲν δύναται νὰ γίνηται λόγος περὶ νόμων ἐν τῇ αὐτηρῷ τῆς λέξεως ἐννοίᾳ ἴστορικοὶ νόμοι εἶναι ἀντίφασις ἐν τοῖς ὅροις (σ. 90). Διατυπώνει τὴν γνώμην δὲ καὶ οἱ μεγάλοι ἴστορικοὶ προϋποθέτουσιν ἀξίας μόνον δὲ συγχέουσιν ἀξίας καὶ γόμους. Ὁμολογεῖ δὲ πολλαχοῦ ὁ Rickert δὲ τὰ διδάγματα αὐτοῦ περὶ φιλοσοφίας τῆς ἴστορίας πολλὰς προκαλοῦσιν ἀντιρρήσεις (σ. VII καὶ 9. Ἡ οὕτως δριζομένη φιλοσοφία τῆς ἴστορίας, λέγει ἐνταῦθα, «hat sogar auch um ihre Existenz Berechtigung zu Kämpfen» κ.ἄ.)

Καὶ ἦδη ἔρχόμεθα εἰς τὴν διατριβὴν τοῦ ὑποψηφίου, ἐν ᾧ οὗτος πειρᾶται νὰ δρίσῃ τὴν ἐννοιαν τῆς ἴστορίας καὶ τὴν ἐννοιαν τῆς φιλοσοφίας τῆς ἴστορίας. Ἡ διατριβὴ αὗτη δὲν ἔχει αὐτηρῶς ἐπιστημονικὸν χαρακτῆρα οὐδὲ ἀναγράφει τὴν σχετικὴν βιβλιογραφίαν οὐδὲ ἄλλο βιβλίον οὐδέν, οὐδὲ εἰσάγει νέαν τινὰ γνώμην οὐδὲ ἔλεγχει τινὰ τῶν γνωστῶν γνωμῶν, Ἡ δὲ οὐρανούσις αὐτῆς εἶναι περίληψις τῶν διδαγμάτων τοῦ Rickert. Ἐξετάζει δοσα καὶ ἐκεῖνος ζητήματα ἀποκρούει ἐν παρόδῳ τοῦ Ranke, τοῦ Compte καὶ τοῦ Marx καὶ τοῦ Spengler τὰ διδάγματα, ώς καὶ ἐκεῖνος. Ἔνιοτε δμιλεῖ καὶ περὶ ίδίων αὐτοῦ γνωμῶν ἀλλ' οὔτε διαστέλλει ταύτας ἀκριβῶς ἀπὸ τῶν γνωμῶν ἄλλων οὔτε σπουδάζει νὰ κατοχυρώσῃ αὐτάς.

Ἡ μέθοδος αὐτοῦ εἶναι καὶ πάλιν δογματική· εἰσηγεῖται τὰ διδάγματα τῆς ἀξιολογικῆς Σχολῆς ώς ἀναμφισβήτητα δόγματα, ἀνευ ἀποδείξεως. Ἐπειτα μεταχειρίζεται ἀγνώστους ὅρους καὶ ἀσαφεῖς ἐκφράσεις· διὸ ἡ πραγματεία ἀποβαίνει σκοτεινὴ καὶ ἀκατάληπτος. Ἐπιτείνουσι δὲ τὴν ἀσάφειαν καὶ οἱ ἔννισμοί, οἵτινες φέρονται παρ' αὐτῷ· καὶ εἰς ἄλλα δὲ γλωσσικὰ ἀμαρτήματα προσκρούει πολλαχοῦ ὁ ἐπιστήμων ἀναγνώστης.

Παρατιθέμεθα ἐλάχιστα παραδείγματα: A) ὅρων ἀγνώστων: τὸ φιλοσοφικὸν συνειδός (σ. 7.), τὸ νόημα τῆς ἴστορίας,

τὸ νόημα τῆς φύσεως (αὐτ.), συνειδὸς ἀπολύτως εἰδικὸν—συνειδὸς ἀπολύτως γενικόν, (αὐτ.) νόημα καθόλου (σ. 8), μορφὴ—ὕλη (πολλαχοῦ), τὸ ἔργον τῆς αἰτίας (σ. 12), ἀπόλυτος φύσις (σ. 13), ἀπόλυτον θέμα (σ. 15), ἀπόλυτος οὐσία (αὐτ.)¹ τὸ κοινὸν συνειδὸς (αὐτ.)² τὸ ἀπόλυτον εἶναι τοῦ παντὸς (σ. 16) δὲ λόγος καθ' αὐτὸν (αὐτ.), τὸ σύνηθες συνειδὸς (αὐτ.), ἀπόλυτος ἀρχὴ τοῦ συνειδότος (αὐτ.)³ ἢ νοητὴ οὐσία (σ. 17) κράτος τοῦ νοῦ (σ. 19)⁴ δὲ ιστορικὸς χρόνος (σ. 23)⁵ τὸ ἀνοικτὸν σύστημα (σ. 38)⁶ τὸ δέον (σ. 40)⁷ ἢ δέουσα ἀξία (αὐτ.)⁸ ὑπεριστορικὸς (αὐτ.)⁹ ἀποφάνσεων ἀκατανοήτων: «τῆς φιλοσοφίας τὸ θέμα εἶναι ἀπολύτως πρὸς τὴν ἐνέργειαν τοῦ φιλοσοφεῖν συνυφασμένον, τουτέστι τὸ θέμα τῆς φιλοσοφίας τίθεται διὰ τοῦ φιλοσοφικοῦ συνειδότος».

Αὐτ. «Τὸ μορφούμενον φιλοσοφικὸν συνειδὸς ἀναφέρεται πάντοτε πρὸς τὴν ἀρχὴν τῆς ἐλευθερίας καὶ αὐτῆς τὴν οὐσίαν καὶ ποιότητα καταλαμβάνον αὐτονομεῖται, τουτέστι τίθησι ἔαυτὸν κατὰ λόγον καὶ κατὰ νόμον αὐτοφυᾶ».

Αὐτ. (σ. 7—8) «Ἀπολύτως εἰδικὸν ἐμφανίζεται τὸ φιλοσοφικὸν συνειδὸς ἀμα θεωρεῖται κατ' ἴδιαν, τουτέστι κατὰ πρόσωπον (!), ὡς ἀπολύτως γενικὸν καθορᾶται τὸ φιλοσοφικὸν συνειδός, ἀμα θεωρεῖται ἀναφερόμενον πρὸς τὸ ὅν καθ' ὅλου, τουτέστι τὸ νόημα τῆς ιστορίας, τῆς φύσεως καὶ τῆς λογικῆς».

Σελ. 8. «Ο κατὰ λόγον καὶ κατὰ ἐλευθερίαν συνυφασμὸς τοῦ κατ' ἴδιαν συνειδότος πρὸ τὸ καθ' ὅλου νόημα ἢ πρὸ τὸ συνειδός καθ' ὅλου εἶναι φιλοσοφία» !! Ο νοῶν νοείτω.

Κατωτ. «Τὸ κατ' ἴδιαν φιλοσοφικὸν συνειδὸς πρὸς τὸ καθ' ὅλου νόημα ἀναφερόμενον, τουτέστι πρὸς τὰς τὸ καθ' ὅλου νόημα διεπούσας καὶ διακυβερνώσας ἐννοίας ἢ κατηγορίας τίθησι τὴν ἐννοιολογίαν ἢ τὴν θεωρίαν τῶν κατηγοριῶν». Ωστε πλὴν ἄλλων «καθ' ὅλου νόημα» σημαίνει «τὰς τὸ καθ' ὅλου νόημα διεπούσας καὶ διακυβερνώσας ἐννοίας ἢ κατηγορίας» ! Τί σημαίνει «ἡ ιστορία ως οὐσία, ὡς οὐσιῶδες γίγνεσθαι».

Αὐτ. (σ. 10). «Ἡ ἐννοία τῆς πτώσεως... εἶναι ταῦτη (!) πρὸς

τὴν θέσιν τῆς φύσεως ὑπὸ τῆς ἴστορίας». Ἀλλ' ἐν τῇ προηγουμένῃ προτάσει ἔλέχθη ὅτι φύσις καὶ ἴστορία γεννῶνται συνάμα. Καὶ ὅλιγφ δὲ κατωτέρω (σ. 11) λέγεται ὅτι τίθεται ἴστορία καὶ φύσις συνάμα. Ποῦ λοιπὸν λέγει ὁ συγγραφεὺς τάληθη; Πλὴν ἀλλ' ὅμως ἄλλο εἶναι ἡ ἴστορία καὶ ἄλλο ἡ φύσις· ἔκείνη μὲν εἶναι προϊόν τοῦ ἀνθρώπου, αὗτη δὲ ἀνεξάρτητος αὐτοῦ· ἔκείνην μὲν δημιουργεῖ ὁ ἀνθρωπος ταύτην δὲ ἀπλῶς **ἀναδημιουργεῖ**.

Σελ. 11. «Ἡ φιλοσοφία καὶ ἡ ἴστορική ζωὴ ἐρωτῶσαι διὰ τὸ νόημα, διὰ τὸ εἶναι, ἀπομακρύνονται ἀπὸ τὸν μῦθον». Τί σημαίνει ὁ καταφανῆς οὖτος γερμανισμὸς (fragen nach...) ;

Σελ. 12. «Πρὸς τὴν φύσιν ἀναφέρεται τὸ νόημα τοῦ ὅλου, τοῦτέστι τὸ νόημα τῆς ἐννοίας τοῦ συνειδότος. Ἡ φύσις εἶναι τὸ φαινόμενον τοῦ νοήματος ἢ μορφὴ τῆς ἰδέας» !

Σελ. 15. «Τοῦ συνειδότος τὸ ἀπόλυτον θέμα εἶναι ἡ οὐσία ἢ ἡ ἰδέα» !

Σελ. 17. «Πρὸς τὴν φύσιν ἀναφερόμενον τὰ φιλοσοφικὸν συνειδὸς καὶ τὴν οὐσίαν αὐτῆς γιγνῶσκον ἐπανέρχεται πρὸς ἑαυτό, τοῦτέστι ἡ φύσις κατ' οὐσίαν θεωρουμένη εἶναι νοῦς. . . .»

Σελ. 28. «Ο λόγος διατυποῦται κατὰ τὸν αὐτὸν **αὐτόχθονα** (sic) αὐτοῦ τρόπον»!

Σελ. 44. «Τὸ ἐν δέον κατὰ ταῦτα νὰ θεωρῆται ὑπὸ τῆς φιλοσοφίας μόνον ὡς δέον, τοῦτέστιν ὡς ἀνυπόθετος ἀρχὴ μὴ ἔχουσα οὐσίαν τινὰ προσιτὴν εἰς τὸ φιλοσοφικὸν συνειδός. Τὸ δέον τοῦ ἐνὸς θεωρούμενον ὑπὸ τῆς φιλοσοφίας κατὰ λόγον, γίνεται ἰδέα, τοῦτέστι νοητόν τι.»

Σελ. 46. «Ἴστορία εἶναι ἡ ἀπόλυτος κατὰ χρόνον διακατοχὴ τοῦ ἀμόρφου διὰ τῆς μορφῆς.»

Γ) Ξενισμῶν. Ἐν σελ. 26 ὅμιλεῖ περὶ θλάσεως τοῦ συνειδότος λέγων « τὴν ἀρχὴν δὲ τῆς ἴστορίας διέπει ἡ ἐλευθερία, τοῦτέστιν ἡ θλάσις ἔκείνη τοῦ συνειδότος, καθ' ἥν....» πβλ. καὶ σελ. 43 καὶ 51. Εἶναι φάνερὸν ὅτι θλάσιν λέγει τὴν Reflexion.

Ἐν σελ. 51 διδάσκει ὅτι τὸ συνειδὸς **διαπερᾷ** (τὸ κατὰ χρό-

νον γίγνεσθαι τῆς ψυχῆς) διὰ τῶν μορφῶν καὶ τῶν κατηγοριῶν αὐτοῦ, μεταφράζων πάντως τὸ γερμανικὸν durchzieht.

Ἐν σελ. 23 λέγει ὅτι «τὸ συνειδὸς τὴν ποιότητα τῆς φύσεως ἀναιρεῖ ἀπὸ τὴν ἀγόητον αὐτῆς κατάστασιν εἰς τὴν νοητὴν ἔδραν» πβλ. καὶ σελ. 24: «ἡ φιλοσοφία ἀναιρεῖ τὰ καθ' ίδιαν φαινόμενα εἰς μορφὰς τοῦ ἴστορικοῦ γίγνεσθαι» καὶ ἄλλαχοῦ μεταχειρίζεται τὸ ἀναιρεῖν ἐπὶ τῆς σημασίας ταύτης.

Ἐν σελ. 8 ὅμιλεῖ περὶ ἐσχάτης ἐνώσεως τοῦ συνειδότος, ἐνῷ **ἀναπαύεται τὸ νόημα** πβλ. 16 «ὅ καθαρὸς νοῦς ἀναπαύεται ἐν ἑαυτῷ» αὐτ. «τὸ φιλοσοφικὸν συνειδὸς **ἀναπαυόμενον** ἐν ἑαυτῷ» καὶ σελ. 24 «ἡ γενικὴ ἵδεα τῆς ἴστορίας, αὐτὴ καθ' αὐτὴ (sic) θεωρουμένη **ἀναπαύεται** ἐπέκεινα τῶν μορφῶν τῆς ζωῆς» σελ. 25 ὁ σκοπὸς τῆς ἴστορίας, τουτέστι τὸ νόημα τοῦ ἴστορικοῦ γίγνεσθαι, ἔχει τὴν αἰτίαν ἐν ἑαυτῷ καὶ **ἀναπαύεται ἐν ἑαυτῷ** καὶ ἄ. Οὐδεὶς δὲ δύναται νὰ νοήσῃ ταῦτα, ἂν μὴ ἔχῃ πρὸ διφθαλμῶν τὸ τῶν ἀξιολογικῶν «dass es Wahrheit gibt, die für sich besteht und in sich ruht» (πβλ. Rickert D. g. d. Eth⁶, 1928, σ. 301 κ. ἄ.)

Ἐν σελ. 26 ὅμιλεῖ περὶ καλλιεργείας, μεταφράζει δὲ οὗτο τὸ γερμανικὸν Kultur. Καὶ ἄλλοιθι πολλαχοῦ οὕτω μεταφράζει τὸν ὄρον.

Ἐν σ. 38 ποεῖται λόγον περὶ **ἀνοικτοῦ συστήματος ἀξιῶν**, οὓδεις δὲ νοεῖ τί λέγει, ἐὰν μὴ ἔχῃ γνῶσιν τῶν τοῦ Rickert (offenes System καὶ geshlossenes System der Werte) περὶ ὧν εἴπομεν ἐν τοῖς πρόσθεν (πβλ. Rickert, Die Probleme d. geschichtsphilosophie 1924, σ. 86. 119).

Ἐν σελ. 37 γράφει. **Τοῦ ποίησιν** ἐννοοῦμεν, **ἄποδο ποίημα** κλπ. μεταφράζων τὸ γερμανικὸν Unter Dichtung κτλ.

Κατὰ κανόνα γράφει τοῦτεστι, ταῦτος, ταῦτη, αὐτὸς καθ' αὐτός, αὐτὴ καθ' αὐτή, αὐτῆς καθ' αὐτῆς κλπ.

Ἐν τοῖς κατὰ μέρος παρατηροῦμεν ὅλιγα τινά· 1) Ἐν σελ. 8 περὶ μεταφυσικῆς ὅμιλῶν λέγει «Ἡ εἰδικὴ ἀναφορὰ τοῦ κατ'

ίδιαν φιλοσοφικοῦ συνειδότος πρὸς τὴν φύσιν ὀνομάζεται συνήθως μεταφυσική». Ἀλλὰ μεταφυσικὴ οὔτε εἶναι οὔτε λέγεται συνήθως ἢ ἀναφορὰ τοῦ φιλοσοφικοῦ συνειδότος πρὸς τὴν φύσιν.

Ἐν σελ. 8 περὶ μεταφυσικῆς διμιλῶν λέγει «Ἡ εἰδικὴ ἀναφορὰ τοῦ κατ³ ίδιαν φιλοσοφικοῦ συνειδότος πρὸς τὴν φύσιν ὀνομάζεται συνήθως μεταφυσική». Καὶ πάλιν «Ἡ μεταφυσικὴ ἀφορμωμένη ἀπὸ δογματικὰς ἀρχὰς οὐδαμῶς πρὸς τὰς θέσεις τῆς ἐπιστήμης καὶ τὴν ποιότητα τῶν κατηγοριῶν συμβιβάζομένας τίθησι δόγματα, τουτέστι θέσεις ἀντιτιθεμένας πρὸς τὸν λόγον τοῦ συνειδότος». Ἀλλὰ καὶ ἡ γνώμη αὗτη δὲν εἶναι ἀκριβής. Τὰ οὕτω λεγόμενα θὰ ἥδυναντο ἵσως νὰ λεχθῶσι περὶ τῆς παλαιοτέρας μεταφυσικῆς. Ἀλλ᾽ ἡ νῦν ἐπαγωγικὴ καὶ κριτικὴ μεταφυσικὴ ὡς γενικὴ ἐπιστήμη συνεζευγμένη πρὸς τὴν θεωρίαν τῆς γνώσεως σπουδάζουσα νὰ δημιουργήσῃ περὶ τοῦ κόσμου ἔννιαίαν θεωρίαν εἶναι πᾶν ἄλλο ἢ δογματικὸς πόθος περιβαλλόμενος τὸ πρόβλημα τοῦ λόγου. Ἡ κριτικὴ μεταφυσικὴ ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰς μυθολογικὰς καὶ τὰς ποιητικὰς περὶ κόσμου θεωρίας, αἵτινες στηρίζονται ἐπὶ τῆς φαντασίας καὶ τοῦ συναισθήματος, ἔξετάζει τὰ ὅντα κατὰ τὸν ὅρθὸν λόγον μετερχομένη τὴν μέθοδον τῶν κατὰ μέρος ἐπιστημῶν.

Πολλοῦ λόγου ἄξιος θὰ ἡτο ὁ συγγραφεὺς τῆς κρινομένης διτοιβῆς, ἐὰν δι’ ἐπιτημονικῶν ἐπιχειρημάτων ἥλεγχε σφαλλομένην τὴν κριτικὴν μεταφυσικὴν καὶ τὰς περὶ αὐτῆς γνώμας τοῦ Fechner, τοῦ Wundt, τοῦ Paulsen, τοῦ Külpe, τοῦ Ziehmann, τοῦ Messer, τοῦ Driesch καὶ τῶν ὅμοφρόνων αὐτοῖς, μόνην δορθὴν τὴν γνώμην τοῦ Rickert καὶ τῶν ἄλλων ὅσοι κυρίαν τῆς φιλοσοφίας ὑπόθεσιν νομίζουσι τὰ γνωσιολογικὰ θεωρήματα.

2) Ἐν σελ. 18 ἔξ. σπουδάζει ὁ συγγραφεὺς νὰ ἀνασκευάσῃ τὸν ἴσχυρισμὸν τῶν κατὰ μέρος ἴστορικῶν ἐπιστημῶν, καθ³ ὃν τὸ σύνολον τῆς ἴστορίας «ὅπως θεωρεῖται τοῦτο ὑπὸ τῆς φιλοσοφίας ὡς οὖσία νοητή, εἶναι κάτι ἀνύπαρκτον» Ἀλλ᾽ ἡ ἀντίρρησις αὐτοῦ ὅτι ἡ κατὰ μέρος ἐπιστήμη καταφέρεται κατὰ τῆς φιλοσοφίας ὡς μὴ δυναμένη νὰ συλλάβῃ τὴν ἰδέαν, διότι «ἡ ἰδέα

ούσα πάντοτε θέμα τῆς φιλοσοφίας, ἀπομένει ἀπρόσιτος πρὸς τὸ κατ' ἴδεαν ἐπιστημονικὸν συνειδὸς» δὲν φαίνεται λόγου ἄξια.

Παράδοξον δὲ φαίνεται καὶ τὸ (ἐν σελ. 19) λεγόμενον, ὅτι «τὸ κατ' ἴδιαν ἐπιστημονικὸν συνειδὸς ἀναφερόμενον πρὸς ὥρισμένον τι ὅν καὶ διακαθορίζόμενον ὑπὸ ὥρισμένων προϋποθέσεων ὅχι μόνον δὲν δύναται νὰ κατανοήσῃ τὴν οὐσίαν τοῦ θέματος τῆς φιλοσοφίας ἀλλ' οὔτε δικαιούται». Πῶς τὸ ἐπιστημονικὸν συνειδὸς δὲν δικαιοῦται νὰ κατανοήσῃ τὴν οὐσίαν τοῦ θέματος τῆς φιλοσοφίας, δὲν εἶναι ἀμέσως φανερόν.

3) Ἐν σελ. 33 ἀποφαίνεται ὁ συγγραφεὺς ὅτι «τῆς ζωῆς ὁ νόμος εἶναι τὸ συλλέγεσθαι» ἀλλὰ δὲν ἀποδεικνύει τὴν ὕπαρξιν τοῦ νόμου τούτου, δν, ὡς λέγει, ἡ γνόησεν ὁ Spengler.

4) Ἐν σελ. 35 ἀποκρούων τὰ διδάγματα τοῦ Marx καὶ τοῦ Hume ὡς ἀποδεχομένων «τὴν αἰσθησιν ὡς τὴν πρώτην καὶ κυρίαν ἀρχὴν τῆς γνώσεως» ἐπιλέγει: «Καθ' ἡμᾶς δμως εἶναι ἡ αἰσθησις πρόβλημα καὶ οὐχὶ ἀρχή. Ἀρχὴ εἶναι πάντοτε ὁ λόγος καὶ ὁ νοῦς». Ἄλλὰ τοῦτο ἔδει νὰ ἀποδειχθῇ, διότι ἄλλως τὰ διδάγματα τοῦ Wundt καὶ τοῦ Cornelius καὶ τοῦ Lipts καὶ τοῦ Krüger καθ' οὓς ἡ ψυχολογία εἶναι βάσις τῆς φιλοσοφίας διαμένουσιν ἄσειστα, αἱ δὲ ἀντιρρήσεις τοῦ συγγραφέως εἶναι ἀπλοῦς ἴσχυρισμός.

5) Ἐν σελ. 38 δὲν συμφωνεῖ, λέγει, πρὸς τὸν Rickert εἰσάγοντα τὸ λεγόμενον ἀνοικτὸν σύστημα τῶν ἀξιῶν ἀλλὰ καὶ δὲν διασαφεῖ ἀποχρώντως τὴν ἴδιαν αὐτοῦ γνώμην οὖδὲ δεικνύει ὅτι ἡ γνώμη αὗτη εἶναι ἡ μόνη ὁρθή.

6) Πεφυρόμενα καὶ ἀδιανόητα εἶναι ὅσα λέγει ὁ συγγραφεὺς (σ. 42 εξ) πρὸς ἀναίρεσιν τῶν τοῦ Ἐγέλου καὶ τοῦ Marx, ὡς αὐτῶς δὲ ὅσα διδάσκει λέγων ὅτι «τῆς ψυχῆς ἡ οὐσία καὶ δὴ τῆς πρὸς τὴν ἴστορίαν ἀναφερομένης ψυχῆς εἶναι τὸ ἀμορφόν, τούτεστι τὸ πρὸς τὴν μορφὴν τεῖνον καὶ τῆς μορφῆς τὰ γνωρίσματα ποθοῦν» (σ. 50) καὶ ὅσα ἔξῆς λέγει περὶ τῆς ψυχῆς ὡς ἀπολύτου ἀξίας.

7) Ἐγ σελ. 25 ἴσχυρίζεται ὁ συγγραφεὺς ὅτι «διὰ τῆς αὐτο-

τελείας ταύτης τοῦ νοήματος τῆς ἴστορίας ἀποκλείομεν οἵανδή-
πότε μεταφυσικὴν αἴτιαν καὶ οἵανδήποτε θεολογικὴν πρόνοιαν
ἀπὸ τὴν ἴστορικὴν ζωὴν» πβλ. καὶ σ. 31 ἔνθα λέγονται ἄλλα τε
καὶ τάδε «Τὸ συνειδός εἶναι ἡ ἀρχὴ παντὸς νοητοῦ ὅντος. Ἐπειδὴ
δὲ καὶ ἡ φύσις καὶ ἡ ἴστορία εἶναι ὅντα νοητά, διὰ τοῦτο ἀπο-
κλείομεν κατὰ τὴν κατανόησιν αὐτῶν οἵανδήποτε θεολογικὴν ἐ-
πέμβασιν». Ἀλλὰ ταῦτα εἶναι ἀπλοῦς ἴσχυρισμός· ἔλλείπει ἡ ἀ-
πόδειξις τῶν λεγομένων.

8) Καθόλου δὲ ὅητέον ὅτι αἱ ὅντολογικαὶ ἀρχαὶ, πρὸς ἃς
Θέλει ὁ συγγραφεὺς νὰ προσαρμόσῃ τὴν περὶ τῆς ἴστορίας τῆς
φιλοσοφίας πραγματείαν, δὲν εἶναι ἀσφαλεῖς. Διότι ἀσπάζεται
τὴν ἥκιστα πιθανὴν καὶ πολλαχῶς ἐλεγχθεῖσαν θεωρίαν τῆς ὑπο-
κειμενικῆς ἰδεολογίας (πρόσκειται ἴσχυρῶς εἰς τὴν φιλοσοφικὴν
αἵρεσιν τοῦ Fichte) καὶ φαντάζεται ὅτι τὸ συνειδός (λέγε κάλλιον
«ἡ συνείδησις» Bewustsein) δημιουργεῖ τὴν φύσιν καὶ τὴν ἴστο-
ρίαν. Οὗτοι λέγει ἐν τοῖς Πρόλεγομένοις (σελ. 7) περὶ στοιχείου
τοῦ συνειδότος «ἔξ οὖ γεννᾶται ἡ ἴστορία καὶ ἡ φύσις» πβλ. καὶ
σ. 17 «Ἡ φύσις κατ' οὓσιαν θεωρουμένη εἶναι νοῦς. Τῆς φύ-
σεως τὰ αἴτια εἶναι αἱ κατηγορίαι τοῦ νοῦ. Τὰ ἔσχατα αἴτια τοῦ
συνειδότος εἶναι καὶ αἱ ἀρχαὶ τῆς φύσεως. Ἀλλην τινὰ ἀρχὴν
τῆς φύσεως ἔκτὸς τοῦ συνειδότος καὶ τῶν τοῦτο διεπουσῶν κα-
τηγοριῶν δὲν δυνάμεθα νὰ ἔννοήσωμεν». Συναφεῖς εἶναι αἱ
ἔξης παράδοξοι ὅντολογικαὶ ἡ μᾶλλον εἰπεῖν δογματικαὶ ἀπο-
φάνσεις τοῦ συγγραφέως ἐν συνεχείᾳ ἐκφερόμεναι (σ. 10). «Ἡ
φιλοσοφία καὶ ἡ φύσις γεννῶνται συνάμα. Ἡ φύσις γεννᾶται
διὰ τῆς φιλοσοφίας καὶ ἡ φιλοσοφία διὰ τῆς φύσεως. (!) Τὸ
νόημα τῆς φύσεως εἶναι φύσις καὶ φιλοσοφία συνάμα. Τὸ
νόημα τῆς φύσεως τὸ ὑπὸ τῆς φιλοσοφίας δημιουργούμενον ἀ-
ποχωρίζεται κατ' οὓσιαν ἀπὸ τὸ νόημα τῆς φύσεως κατὰ τὴν μυ-
θικὴν τῆς φύσεως μορφήν».

“Ἴδιον τῶν φιλοσοφικῶν ἔργων καὶ κυριώτατον γνώρισμα πρέ-
πει νὰ εἶναι ἡ τῶν ἔννοιῶν ἀρρητος συνάφεια καὶ ἀδιάσπαστος:
ἄλληλουχία. Ἀλλ' ἐν ταῖς περὶ ὧν ὁ λόγος πραγματείαις βλέπει

τις φράσεις ἐπακολουθούσας εἰς φράσεις καὶ προτάσεις παρατιθεμένας εἰς προτάσεις ἀνευ λογικῆς καὶ γραμματικῆς συνδέσεως. Ἡ ἀνάγνωσις τῶν πραγματειῶν τούτων ἀποβαίνει δεινὸν ἀγώνισμα καὶ ἀνιαρδν ἔγχειρημα, διότι εἶναι μεσταὶ σκοτεινότητος καὶ ἀκαταληψίας, ἐξ ἣς δὲν ἔξαγουσι τὸν ἀναγνώστην τὰ κατὰ κόρον ἐπαναλαμβανόμενα «τουτέστι». (Ἐν μόνῃ τῇ τελευταίᾳ διατριβῇ ἔμετρήσαμεν περὶ τὰ 200 τουτέστι). Δὲν ἀποχρύπτομεν δὲ τὸν φόβον, μήπως ἡ ἀνάγνωσις ή καὶ ἡ ἀπόπειρα πρὸς ἀνάγνωσιν τοιούτων βιβλίων ἐμποιήσῃ ἀποστροφὴν μᾶλλον ἢ ἀγάπην πρὸς τὴν φιλοσοφίαν¹.

Τὰ εἰρημένα πάντα ἔχοντες πρὸ διφθαλμῶν, τά τε μεθοδολογικὰ δηλονότι καὶ τὰ πραγματικὰ πλημμελήματα καὶ δὴ καὶ τὴν ὑπερβάλλουσαν δασάφειαν καὶ τὴν κρατοῦσαν ἀκαταληψίαν τῶν ὑποβληθέντων ἔργων, ἐπαινοῦμεν μὲν τὸν ζῆλον καὶ τὴν φιλοπονίαν τοῦ ὑποψηφίου ἀλλὰ μετὰ πολλῆς λύπης ἀδυνατοῦμεν νὰ θεωρήσωμεν αὐτὸν ὕριμον εἰς τὸ ἔργον τοῦ ἀκαδημεικοῦ διδασκάλου.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 1ῃ Μαρτίου 1929.

ΘΕΟΦΙΛΟΣ ΒΟΡΕΑΣ

-
1. Καὶ ἄκων ἀναμιμνήσκεται τις ὅσα ὁ Paulsen εἶπε περὶ τοῦ φιλοσοφικοῦ ὕφους καὶ περὶ ἀκατανοησίας ἐπιπολαζούσης παρά τισι Σχολαῖς. *'O doctor profundus καὶ doctor inintelligibilis*, ως περιέγραψεν αὐτοὺς ὁ Γερμανὸς σοφός, ἀναδύονται εἰς τὴν συνείδησιν τοῦ ἀναγνώστου, ἔτι δὲ καὶ ὁ ἐπαινος τῶν Ἑλλήνων φιλοσόφων καὶ τοῦ Schopenhauer τοῦ ζηλώσαντος τὴν ἀφέλειαν καὶ τὴν σαφήνειαν τοῦ ὕφους ἔκείνων (πβλ. καὶ Becher, *Einleitung*, 1926, σελ. 6 ἐξ.).